

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XI. 1924.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1924.

De eerepenning voor de studenten der
Hoogeschool te Leiden.

G. VAN LOON beeldt in zijn *Nederlandsche Histori-penningen I.* blz. 199 een gouden penning af, die door de Curatoren der Hoogeschool te Leiden vereerd werd aan schrijvers, die hen een belangrijk werk of gedicht opdroegen of wel als belooning voor het houden eener geleerde redevoering aan de studenten werd geschonken.

Genoemde schrijver stelt dezen penning op het jaar 1574, hoewel het hem zeker wel niet onbekend zal zijn geweest, dat hij veel later vervaardigd is. De belangrijke uitgave van Dr. P. C. MOLHUYSEN, *Bronnen tot de Geschiedenis der Leidsche Universiteit (1574—1811)*, 's-Gravenhage, 1913—1924. 7 deelen (*Rijks Geschiedkundige Publicatiën*) geeft omtrent het ontstaan dezer

penningen verschillende tot heden toe niet bekende bizonderheden, die ik heb kunnen aanvullen uit mijne aantekeningen over Nederlandsche penningen, terwijl het mij gelukt is twee dezer stukken zelf, en zeker wel de beide belangrijkste ooit toegekend, terug te vinden.

In chronologische volgorde laat ik hieronder volgen, wat van de penningen bekend is.

Het eerst wordt in de Vergadering van Curatoren, 3 December 1687 van het plan, om een penning te laten vervaardigen melding gemaakt. „In delibaratie gelyt sijnde off om de jeugt te encourageren tot het maecken en reciteren van publycque oratiën ofte poemata in dese Academie niet vastgesteld behoorde te werden, dat aen diegeene, die voortaan soodanige exercitien publice in een van de auditoria van de voors. Academie quamen te doen, vereert soude werden met een goude penningh off medaille, is goedgevonden en verstaen dat telkens als yemandt nae voorgaende admissie van de H. Rector ende Senatus Academicus een oratie, poema off andere exercitien publice in een van de voors. auditoria sal komen te doen uyt den naem van H. Curatoren ende Burgemeesteren sal werden geregaleert met een goude off silvere medaille, ende dat deselve sal hebben een opschrift met relatie tot het oogmerck van de voors. liberaliteyt. Werdende de heer Burgemeester GOES VAN ABSMADE versogt om de voors. inscriptie te willen prepareren ten eynde dese resolutie moge hebben syn volkomen effect'.¹⁾

Reeds ter vergadering van 9 Febr. 1688 vertoonde GOES eene schetsteekening van de medaille, die blijkbaar

---

¹⁾ MOLHUYSEN IV. blz. 54.

de goedkeuring der heeren wegdroeg, ten minste hem werd opgedragen daarnaar een stempel te laten snijden. Aan den Leidschen medailleur JOHANNES SMELTSING werd dit werk toevertrouwd. Zijn penning, waarvan wij hierboven eene afbeelding geven, vertoont op de voorzijde Minerva, bij een olijfboom gezeten, die een geopend boek in de rechterhand houdt en een speer en schild in de linker, achter het schild de uil. Aan den boom hangen de wapenschilden van Holland, van den Prins van Oranje en van de stad Leiden. Op den voorgrond de initialen van den stempelsnijder I. S. De keerzijde verbeeldt een laurier- en klimoptak, door een lint tot een krans verbonden, waarbinnen de opdracht gegraveerd werd.

Een eenvoudige, goedgeslaagde penning, die SMELTSING reeds spoedig moet hebben afgeleverd, ten minste reeds in Mei 1688 ontving hij 314 g. 11 st. voor het maken der beide stempels¹⁾.

De eerste, die met den gouden penning ter waarde van f 50.— vereerd werd was AREND baron VAN WASSENAAR, Heer van Voorschoten, die den 37sten geboortedag van Prins WILLEM III in 1687 met eene Oratie herdacht²⁾. In den krans stond gegraveerd:
 ARN · WASSENAAR · — DUVENV · VORSCOTANO — CUM GUIL · HENR ·
 ARAUS · — NASSOVII PP NATAL · XXXVII — NOV · XIV · MDCLXXXVII
 — LUCUI · ORAT CELEBRASS · — ACAD · CURAT · ET — URB · COSS
 — H · PR · D · De gouden penning wordt nog bij de familie VAN WASSENAAR bewaard, een afslag in tin berust in het Kon. Penningkabinet, *Cat. Kon. Penningkabinet* I. 1388.

1) MOLHUYSEN IV. blz. 59.

2) Id. blz. 60.

Curatoren schijnen voor hun archief van die penningen afslagen in tin te hebben laten maken, misschien waren het ook wel proeven, die door den stempelsnijder werden vervaardigd, vóórdat het inschrift binnen den krans in den gouden penning definitief gesneden werd.

7 Maart 1689 droeg de student in de wijsbegeerte en letteren JOHANNES JENS in het auditorium theologicum „met seer groot applaudissement en genoeg van alle ordre van toehoorders” een gedicht voor op den overtocht van den Prins van Oranje uit Nederland naar Engeland. Hem werd hiervoor een gouden medaille ter waarde van f 50.— toegekend ¹⁾. Binnen den krans op de keerzijde staat gegraveerd: PUBLICAS — LETIT · EXPED · — BRITANN · ORNATISS · — ELEGIA · PUB · RECI · — TANTI JOANNI — JENS — H · MUNUSC · GRATULA — RI VOLUERUNT — CURAT · ACAD · ET — COSS · URBIS — LUGD · 1689 ·

Afslag in tin in het Kon. Penningkabinet. Beschreven bij FRANKS ²⁾ I. blz. 680, 58. *Cat. Kon. Penningkabinet* I. 1478.

1 Febr. 1690 besloten Curatoren en Burgemeesteren om Prof. JACOBUS GRONOVIVS „voor sijne oratie wegens de expeditie van Sijn Brittanische Majesteyt in Engeland, te vereeren met een gouden medaille ter waarde van f 100.— met de inscriptie ter materie dienende” ³⁾.

Korten tijd daarop hield dezelfde hoogleeraar wederom eene oratie, ditmaal over „Syn Majesteyts geboortendag”. Op de vergadering van 23 April 1690

¹⁾ MOLHUYSEN IV. blz. 66 en 68.

²⁾ A. W. FRANKS and H. A. GRUEBER, *Medallic Illustrations of the History of Great Britain and Ireland to the death of GEORGE II.* London 1885. 2 vol.

³⁾ MOLHUYSEN IV. blz. 68.

werd besloten dat hem „ten respecte van twee distincte oratien, die deselve ter eeren van Syne Konincklyke Majesteyt van Groot Brittanjen in de Academie alhier met veel applaudissement heeft gedaen, sal werden vereert met een goude penning ter waerde van 250 guldens off daer ontrent, met de ordinaris uytdruckinge aen de eene zijde ende de inscriptie aen d'ander zijde als volgt: Gesta Calaedonii dum tollit in astra Guilhelmi Dignaque perpetuo nomine verba facit Orator partes implet Gronovius omnes Invidia dignus Quintilianae tua¹⁾).

Dezen penning heb ik niet teruggevonden; hij werd door Curatoren en Burgemeesteren uitgereikt „voor zijn twee oratien, de een over de groote daden en expeditie van Syn Majesteyt van Groot Brittanje, (naar Ierland) de ander over Syn Majesteyts' geboortendag²⁾), beide oratiën werden door GRONOVIVS op verzoek van Curatoren gehouden.

De woorden die binnen den krans zijn ingesneden, zullen wel zeer verkort zijn, daar het anders onmogelijk was, om ze binnen zulk een klein veld te graveeren.

Het volgend jaar droeg Prof. GRONOVIVS Curatoren en Burgemeesteren op zijn werk „*Panegyricus*, geschreven over de byeenkomst van de Duytsche Vorsten in 's Gravenhage en derselver aliantie met Sijn Majesteyt van Groot Brittanjen en desen Staet³⁾“. Curatoren en Burgemeesteren vereeren hem hiervoor „een gouden medaille of een stuck silver na denselven sal komen te eligeren ter waarde van f 150.—“. Ik vond niet vermeld

---

1) MOLHUYSSEN IV. blz. 71.

2) Id. IV. blz. 75.

3) Id. IV. blz. 94.

waarop de keuze viel, maar vermoed, dat dit wel het „stuck silver” geweest zal zijn.

In 1690 hield HERMAN BOERHAAVE, toen student in de godgeleerdheid en wijsbegeerte, eene redevoering „Explicatio sententiae Epicuri de summo hominum bono”, waarvoor hem een gouden medaille ter waarde van f 50.— werd toegekend¹⁾. Dit belangrijke stuk, berust nog bij een nazaat van dien beroemden geleerde, de tinnen proef is in het Kon. Penningkabinet. Binnen den krans is gegraveerd:

HERMA : - BOERHAVIO - ORNATISS : ORATIONE - SENTENTIAM ·
EPICURI - DE SUMMO HOMIN · BONO - ENARRANTI · HUNC - NUMM
· CURAT · - ACAD · - ET CONSS : URB · LUGD - D · D · MDCXC ·

Cat. Kon. Penningkabinet I. 1569.

26 April 1692 vereeren Curatoren en Burgemeesteren JOHAN GROENENDIJK, Secretaris van Curatoren, „voor zijn oratie met een goude medalje off stuck silver, ter somme van f 100²⁾. Ook hier vond ik niet vermeld, waarop de keuze viel.

30 December 1692 droeg Dr. Med. THEODORUS MUYKENS Curatoren en Burgemeesteren op zijn werk *Collectanea chymica Leidensia contracta*, waarvoor hem „een gouden medaille met toepasselijk inschrift ter waarde van f 50.—”³⁾ is toegekend. Ik vermoed wel, dat dit stuk zal zijn uitgereikt, maar vond het niet terug.

19 Mei 1693 vereeren Curatoren en Burgemeesteren den student in de letteren JOHANNES JENS, „die onder een frequent getal van toehoorders met acclamatie van alle de werelt in Auditorio Theologico zijn oratie „de Ascen-

1) MOLHUYSEN IV. blz. 86.

2) Id. IV. blz. 104.

3) Id. IV. blz. 109.

sione Christi" heeft gereciteert" met een gouden medaille met toepasselijk inschrift ter waarde van *f* 50.—¹⁾. Dit stuk is mij niet voorgekomen.

In 1698 kennen Curatoren en Burgemeesteren aan „THOMAS BADE²⁾), secretaris van den ambassadeur VAN CITTERS een gouden medaille toe ter waarde van *f* 50.— voor zijn goede zorgen bij het overdragen der „bibliotheca Vossiana" bewezen". Volgens SIEGENBEEK droeg de penning „een gepast opschrift". Ik heb hem echter niet teruggevonden.

In 1715 droeg PHILIPPUS OUSEEL, predikant in de Hoogduitsche gemeente te Leiden aan Curatoren en Burgemeesteren op zijn werk „*Introductio in accentuationem Hebraeorum*", waarvoor hij een gouden medaille ter waarde van *f* 50.— ontving³⁾, die mij niet is voor gekomen.

In 1719 droeg de Leidsche student in de letteren ABRAHAM GRONOVIVS aan Curatoren en Burgemeesteren op een door hem uitgegeven werk „JUSTINUS", hij ontving hiervoor „tot een teken van het genoeg, dat de H. Curatoren en Burgemeesteren hier inne hebben genomen ..... een van de twee goude medailjes, die onder den Secretaris GYS zijn berustende, ende dat sorgh sal gedragen worden, dat op de voors. medailje een

---

¹⁾ MOLHUYSEN IV. blz. 112.

²⁾ Id. IV. blz. 86. SIEGENBEEK noemt hem in zijn *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool* II blz. 27 THOMAS BODE. Hij was secretaris van den Engelschen Gezant VAN CITTERS te Londen en zorgde voor het in ontvangst nemen en later naar Leiden verzenden der hoogst belangrijke bibliotheek van ISAAC VOSSIUS, die zich in Engeland bevond en voor de bibliotheek der Hoogeschool was aangekocht.

³⁾ Id. IV. blz. 278.

inscriptie gestelt word ter materie convenabel ¹⁾). Ook dezen penning heb ik niet teruggevonden.

Thans was dus nog één niet gebruikt exemplaar van de gouden medaille bij den Secretaris voorhanden.

Hoewel het 3 December 1687 genomen besluit ook spreekt van het verleenen van *zilveren* medailles, vond ik nimmer vermeld dat deze zijn toegekend. Een afslag in zilver van SMELTSING'S penning, zonder gegraveerd inschrift binnen den krans der keerzijde, bevindt zich o.a. in het Kon. Penningkabinet. Ik vermoed dat deze zilveren afslagen ten behoeve van verzamelaars vervaardigd zijn.

In 1738 was de laatste gouden medaille nog niet uitgereikt, zooals blijkt uit het genomen besluit door Curatoren op 1 Febr. van dit jaar. „Aen de Heeren Curatoren en Burgemeesteren gecommuniceert zijnde de resolutie van hun Ed. Gr. Achtb. van den 3 December 1687, waarbij vastgesteld is, ter aenmoediging der studenten tot de publike exercitien van 't reciteren van oratien en carmina, den curator off poet met een goude medaille ter waerde van 50 gulden te honoreren, waervan nog eene onder den Secretaris deser vergadering berustende is geexhibeert; waerop gedelibereert zijnde is goedgevonden alsnog bij de gemelde resolutie te persisteren, ende alsoo beide de soonen van den Professor HAVERCAMP ende de studiosus CAAUW zich in het gemelde geval bevonden, is de Secretaris VAN ROYEN versoght sigh nopens de stempel ent gunt daertoe

---

1) MOLHUYSEN IV. blz. 314.

behoort te informeren en aen hun Ed. Gr. Agtb. rapport te doen" ¹⁾).

De in 1688 door JOHANNES SMELTSING geleverde stempels waren vermoedelijk in 1738 niet meer bruikbaar, en daar SMELTSING in 1693 overleden was, moest er naar een anderen stempelsnijder worden omgezien. De keuze viel op MARTINUS HOLTZHEY te Amsterdam werkzaam, van wien ter vergadering op 17 Febr. 1738 eenige penningen getoond werden, die blijkbaar zóó in den smaak vielen, dat „goedgevonden is door den zelven de stempel van de medailje omme te vereeren aan jonge heeren wegens het doen van oratien en reciteeren der carmina te doen snijden" ²⁾).

Aan HOLTZHEY werd nu een afslag van SMELTSING's penning gezonden met de opdracht naar dit model nieuwe stempels te vervaardigen. Denkelijk zal dit wel een afslag in zilver zijn geweest of een in onedel metaal, in elk geval *niet* het nog voorhanden eenige gouden exemplaar, dat hem eerst in April is toegezonden, vermoedelijk met het doel om als model voor de dikte en het gewicht van zijne penningen te dienen.

HOLTZHEY schreef 5 Maart 1738 aan JOHANNES MUSSCHENBROEK ³⁾ den volgende brief, dien ik in de bibliotheek van 's Rijks Prentenkabinet te Amsterdam vond:

Mijn Heer!

Tot vriendelijk antwoord dient dat ik de ver-
toonde Medaille sal annehmen om te maaken

---

1) MOLHUYSEN V. blz. 176.

2) MOLHUYSEN V. blz. 184.

3) Misschien JAN MUSSEN BROEK, de Leidsche mathematicus en instrumentmaker.

eveneens als 't model, tot genoegen en niet minder van kons(t), voor de Naeste preys van f 180.— der twee stempels gaav en goet te liefere, en bij aldien de benoembte stempels int harten mogten kommen brecke het op mijn Reekening sal zijn. En so myne E.E. Heeren van goud of silver gegelieven door mijn te laten parsen is de preys van goud f 51.— 't ons. N.B.: ik gebruyk tot Medailles niet anders als fijn goud: en is de onderscheyd tuschen het keur goud, (so hier de lande door goudsmede verwerckt wordt) en fijn goud 4 st. per Engels, of f 4.— per once, in fijn innerleyke wardeye, beeter also het keurgoud men tegens 46 st. 't Engels, en ik 50 st. 't Engels voor fijn goud Reekene, en daar boven f 1.— op 't once, voor 't fatsoen Reeken, het silver gebruyke ik meede niet anders als fijn silver en Reekene ordineer met 't fatson 45 st. voor 't loot, aangaat de Ringe die ik sal bij liefere, is voor ouds in gebruycke geweest 3 Ringe, 2 Ringe die se om de stempels stroopten en de Mittelring die de Medaille rond maakt, maar heb een Methode in mijn gebruyk dat ik de ringen om de stempelrant vast smeede,, en gebruyk niet anders als de Mittel Ring daar zijn ook voor ouds heye of blocke gebruykt, maar ik gebruyk een pars of schroef, door permissie van Ed. Grot. Heere Borgermesters an mijn verleent om in mynem huysse te mooge hebbe: over twee dagen komt opt nûe (nieuwe) een groote Med. van 5 loot schwar van mijn uyt, op den 25 Jaarge Vreedden, kost f 12.10 in zilver is met ongemeen vele moeden (moeite)

vervaardiget, daarvaan ik UEd. uyt liefheberij een trouckje (afdrukje) van sende, de Eene zijde is met en Inscriptie¹).

Verbleyve nae vriendl. groetenis en presentatie van mijn dienst,

U. E. D. W. dienaer,

MARTINUS HOLTZHEY²).

Mijn adres is m. h. woont op de Heeregraft by de huydestraat int goude en zilvre muntkabinet.

20 Mei zond HOLTZHEY een proef, denkelijk in tin of lood op den nog niet geharden stempel geslagen met den volgenden brief, die zich bevond in de bekende verzameling handschriften van A. D. SCHINKEL. Een afschrift er van, door SCHINKEL in 1856 aan Dr. WAP gezonden, vond ik in de handschriften-verzameling der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde:

Mijn Heer!

Sende UEd. hierneffens een aftrouckje van die medaille, in de drie wapen sijne in de voorgaande Medaille (dat is de medaille door J. SMELTSING vervaardigd) geene couleuren ingebracht, so men so gelievt in te hebben sal ik se anwysen; des prinsen van Oranje weet ik, alsmeede de Heeren-Staaten van Holland, maar dat van de stad Leiden is myn niet bekend wat couleur de schild

---

¹) Afgebeeld in *Vervolg op VAN LOON* 126. HOLTZHEY zond hiervan zeer waarschijnlijk een afslag van de voorzijde in tin.

²) De schrijver, in 1697 te Ulm geboren, was in 1738 reeds een aantal jaren hier te lande werkzaam, met onze taal stond hij, blijkens dezen brief, echter nog op gespannen voet.

heeft. So UE. gelievt dat ik de goude Medailles sal de letters in graveeren, kan UEd^s. nae believe op papier stellen om se compleet te lieveren, so trae ik van UEd. G. antwoord hebbe so sal ik de stempels harten, so nog ies te veranderen is kan iks nog doen, waarmede verblijve nae minsaamen groetenis en presentatie van ons dienst.

Uw, Ed. zeer ootmoedige Dienaar,

(w g.) MART^s. HOLTZHEY.

De nieuwe penning verschilt slechts in zeer kleine details van den ouden door SMELTSING vervaardigd. De kleuren in de wapens zijn aangegeven, terwijl de initialen van den medailleur M. H. onder het beeld van MINERVA gevonden worden, ook is hij iets grooter en 51 m.M. in doorsnede, terwijl de oude slechts 49 m.M. groot is.

De stempels berusten nog in de verzameling van penningstempels van 's Rijks Munt te Utrecht en worden in den Catalogus dier verzameling, in 1917 verschenen onder no. 97 beschreven.

29 Mei daarop kreeg HOLTZHEY opdracht om 8 gouden medailles op de nieuwe stempels te vervaardigen, en werden de beide stempels en de 8 gouden penningen ter vergadering op 27 Juni gehouden aan Burgemeesteren en Curatoren getoond. Voor stempels en medailles ontving HOLTZHEY f 712:4. Drie der gouden medailles waren door den medailleur „met letters besneden, omme aen de twee zonen van den Professor HAVERKAMP en de derde aan den studiosus KAAUW vereert te werden, als hebbende twee der zelve oratiën gedaen ende een een

carmen gereciteert" ¹⁾). Op de drie penningen was door HOLTZHEY volgens hem 29 Mei 1738 gezonden opdracht gegraveerd:

I. EVERH^o - HAVERCAMPO SIG : F : - IUVENI ORNATISS^o -
ORATIONE RES GESTAS - DAVIDIS A CALUMNIIS - VINDICANTI HUNC -
NUMM : CURAT : ACAD : - ET URB : LUGD : CONSS : - D : D :
MDCCXXXV .

II. ABRAH^o - HAVERCAMPO . SIG : F : - JUVENI ORNATISS^o -
CARMINE ELEG^o ELOQUENTIAM - EXTERIOREM CANENTI - HUNC
NUMMUM - CURAT : ACAD : ET CONSS : - URB : LUGD : - D : D :
MDCCXXXV .

III. ABRAH^o - KAAU IUVENI - ORNATISS^o DECLAMATIONE -
ACADEMICA GAUDIA - ALCHEMISTARUM - RECENSENTI HUNC - NUMM
· CURAT : CONSS : - D : D : MDCCXXXVII.

Geen dezer drie belooningspenningen heb ik terug kunnen vinden.

In 1754 kennen Curatoren en Burgemeesteren van Leiden den gouden penning toe aan den hofprediker van den koning van Zweden ERICUS LAMBERG, die 13 Dec. 1753 eene redevoering gehouden had in het Groot-Auditorium ter gelegenheid van de geboorte van de Zweedsche prinses SOPHIA ALBERTINA op 8 Oct. 1753 „de laeta hodiernae Sueciae facie collata cum tristi priscorum temporum vultu" ²⁾). Volgens Resolutie van Curatoren van 22 April 1754 was op de keerzijde ingesneden:

ER - LAMBERG - S · R · MAI · SUEC · A SACRIS - DE PRAESENTI
FELICITATE - SUECIAE - PERORANTI - ACAD · LUGD · BAT ·
CURATORES - ET - URBIS LEIDAE COSS : - D · D · MDCCLIV ³⁾).

¹⁾ MOLHUYSEN V. blz. 185.

²⁾ *Nederlandsche Jaarboeken* Mei 1754. blz. 333.

³⁾ MOLHUYSEN V. blz. 374.

Na 1754 vond ik in de Resoluties van Curatoren geen melding meer gemaakt van het uitreiken van gouden belooningspenningen, zoodat hoogstwaarschijnlijk ERICUS LAMBERG de laatste geweest is wien de penning is uitgereikt.

Ook HOLTZHEY'S penning schijnt nimmer in zilver te zijn toegekend, een afslag in dat metaal, maar zonder gegraveerd inschrift binnen den krans der keerzijde bevindt zich in TEYLER'S penningkabinet te Haarlem, en wordt in den Catalogus dier verzameling op blz. 14 vermeld.

Afslagen in brons, omstreeks 1830 ten behoeve van verzamelaars aan 's Rijks Munt te Utrecht geslagen, worden nog in verschillende verzamelingen gevonden.

's-Gravenhage, Oct. 1924.

A. O. VAN KERKWIJK.
